

**KHẢ NĂNG PHÁT TRIỂN TƯ DUY ĐỊA LÝ
CHO HỌC SINH KHI SỬ DỤNG VIDEOCLIP
TRONG DẠY HỌC ĐỊA LÝ Ở TRƯỜNG PHỔ THÔNG**

Th.S Ngô Thị Hải Yến

Khoa Địa lí - Trường ĐHSP Hà Nội

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong những năm gần đây, nhờ có sự hỗ trợ của các chương trình, phim khoa học, phần mềm máy tính điện tử có mang nội dung địa lý như Discovery, PTP, Encata.... đã và đang tạo ra một tư liệu rất phong phú cho việc xây dựng các đoạn phim (Videoclip) với các mục đích và hình thức khác nhau dùng để giảng dạy địa lý. Chính vì vậy hiện nay một trong những phương tiện trực quan có ý nghĩa rất lớn trong việc dạy và học địa lý ở các trường phổ thông là việc sử dụng videoclip mang nội dung địa lý. Bằng những hình ảnh thật, nguồn phương tiện trực quan này đã giúp cho giáo viên mang được những thực tế của thiên nhiên, của các hiện tượng địa lý, của cuộc sống vào trong lớp học một cách sinh động. Đặc biệt quan trọng hơn là khả năng lôi kéo và thúc đẩy quá trình dạy và học, khả năng phát triển tư duy địa lý cho học sinh qua con đường nhận thức khi sử dụng phương tiện này.

Trong bài báo này chúng tôi muốn đề cập đến một khía cạnh của việc sử dụng videoclip mang nội dung địa lý trong dạy học đó là: ***“Khả năng phát triển tư duy địa lý của học sinh khi sử dụng các videoclip trong dạy học địa lý ở trường phổ thông”***

II. NỘI DUNG

1. Tiềm ích của việc sử dụng Videoclip có nội dung địa lý trong dạy và học địa lý

Videoclip đó là những mẫu phim ngắn được xây dựng với những nội dung mục đích, hình thức khác nhau từ các chương trình có nội dung địa lý nhằm phục vụ cho việc tìm hiểu, tham khảo các vấn đề như về động đất, núi lửa, các mảng kiến tạo, sự tạo núi, rừng nhiệt đới... Và chúng có hiệu quả rất đặc biệt trong việc sử dụng để giảng dạy địa lý ở trường phổ thông. Cụ thể là:

+ Có khả năng thu hút học sinh và tạo nên sự hứng thú cho hoạt động học tập của học sinh như:

- + Có thể mang những điểm rất xa vào trong lớp học.
- + Có thể làm cho quan điểm rõ ràng hơn.
- + Có thể tiết kiệm thời gian khi giải thích một nội dung, khái niệm khó.
- + Có thể đưa ra một loạt các ấn tượng hình ảnh về sự thay đổi thời gian trong việc liên hệ các sự kiện địa lý mà các phương tiện khác khó có thể thực hiện được.
- + Trong quá trình sử dụng Videoclip còn tạo ra hàng loạt các hoạt động giúp cho học sinh hình thành quá trình nhận thức và phát triển tư duy địa lý của mình đặc biệt là phát triển tư duy lãnh thổ, cảm giác về địa điểm.
- + Việc sử dụng videoclip trong dạy học địa lý phù hợp với thực trạng cơ sở vật chất của các trường phổ thông hiện nay của nước ta.

Nói tóm lại việc sử dụng các Videoclip trong dạy học địa lý đã và đang được đông đảo các giáo viên bộ môn quan tâm và được sử dụng rộng rãi ở các trường phổ thông nhờ tính tiện ích của chúng.

2. Con đường nhận thức của học sinh khi tìm hiểu và sử dụng các videoclip trong các tiết học địa lý ở trường phổ thông

Những hình ảnh mà học sinh xem được trong đoạn phim đã ảnh hưởng đến cảm giác về địa điểm mà nơi học sinh cũng như sự nhận thức của học sinh đến các hiện tượng địa lý. Điều này được phản ánh qua con đường nhận thức từ quan sát đến đánh giá kết luận, từ phân tích cho đến tổng hợp khái quát và nó được biểu hiện qua các bước sau.

Bước 1: Quan sát nhận thức:

Đây là khâu đầu tiên của quá trình nhận thức của học sinh khi xem các đoạn phim. Học sinh cần quan sát và biết được: Đặc điểm chính của đoạn phim là gì? Vấn đề nào được đoạn phim đề cập đến? Ấn ý của người là gì?

Bước 2: Định nghĩa và miêu tả:

Sau khi quan sát thì học sinh có thể miêu tả, gợi ý trình bày các hỏi địa lý để đưa ra các định nghĩa hướng tới sự tìm hiểu bài học. Các câu hỏi như: "Ở đâu?", "Cái gì?", "Xảy ra như thế nào?", "Tại sao?" v.v

Bước 3: Phân tích:

Với sự giúp đỡ và tổ chức của giáo viên, học sinh tìm hiểu và phân tích các thông tin thu được từ đoạn phim và kết hợp với các chứng cứ để chứng minh phù hợp với nội dung học.

Bước 4: Đánh giá và kết luận:

Sau khi đã quan sát, miêu tả, và phân tích học sinh có thể đưa ra đánh giá và đưa ra các kết luận cho đoạn phim.

Bước 5: Quyết định trình bày kết quả nhận thức của mình có thể có những phát hiện mới, có những quyết định mới làm thay đổi thái độ của bản thân học sinh khi xem xong đoạn phim.

Có thể tóm lại con đường nhận thức của học sinh khi tìm hiểu và sử dụng các videoclip trong dạy học địa lý thông qua sơ đồ sau:

3. Một số khả năng phát triển tư duy địa lý của học sinh khi sử dụng videoclip

a. Khả năng khám phá nhận thức

Như chúng ta đã biết hình ảnh có ảnh hưởng quan trọng đến việc học sinh nhận thức về các điểm ở xa. Các hoạt động não có thể giúp học sinh nhận ra những vị trí, nơi chốn cụ thể. Chúng ta có thể làm giàu trí tưởng tượng của học sinh như việc chiếu một đoạn phim không lời và yêu cầu học sinh cố gắng nhận ra địa điểm hoặc miêu tả những hình ảnh mà họ nhận thấy.

VD: Khi dạy bài “Sự phân bố sinh vật và đất trên Trái đất”(Địa lý lớp 10) giáo viên có thể chiếu đoạn phim không lời về các thảm thực vật trên Trái Đất và hướng dẫn học sinh cố gắng nhận ra các khu vực phân bố của từng thảm thực vật. Như thấy rừng lá kim thì phân bố ở đâu, khí hậu ở đó như thế nào?...

Một cách khác là có thể cho học sinh viết hoặc trình bày những nhận thức của mình về một địa điểm hay một vấn đề nào đó của địa lý trước khi xem phim. Sau đó để học sinh kiểm tra mức độ nhận thức hoặc có thể thay đổi nhận thức sau khi xem phim.

VD: Khi dạy bài “Trái đất và thuyết cấu tạo mảng” có thể đưa ra câu hỏi hoặc gợi ý các giả thuyết cho học sinh trước khi chiếu đoạn phim về “sự dịch chuyển của các mảng kiến tạo” như:

+ Theo các em thì các mảng kiến tạo đứng yên hay là có sự chuyển dịch?

+ Nếu có sự chuyển dịch thì sẽ xảy ra các hiện tượng gì? v.v

Học sinh có thể đối chiếu các nhận định của mình và có những quyết định thay đổi nhận thức khi xem xong đoạn phim.

Như vậy với sử dụng videoclip trong dạy học địa lý ở trường phổ thông với cách xây dựng khác nhau có thể tăng cường các hoạt động não của học sinh và làm giàu trí tưởng tượng của các em thông qua con đường nhận thức.

b. Khả năng hình thành cách mô tả địa lý

Một trong số cách rất hay để phát triển vốn từ vựng và cách diễn tả địa lý cho học sinh là sử dụng videoclip không lời hoặc với nút tạm dừng sau đó có thể đưa cho học sinh một đề cương phác thảo về cảnh chiếu trong phim và yêu cầu học sinh miêu tả như về hình dáng, cấu tạo, màu sắc,... nhằm mục đích phát triển vốn từ vựng địa lý đồng thời tạo ra một quá trình nhận thức cho học sinh. Hoặc cách khác là cho học sinh quan sát hình ảnh để điền từ vào chỗ trống. Cách thức này đặc biệt có ưu việt cho giáo viên dạy địa lý ở cấp phổ thông cơ sở.

c. Khả năng giải thích các hiện tượng địa lý

Có rất nhiều chương trình, phim khoa học địa lý sử dụng các bài thuyết trình bằng hình ảnh để giải thích các quá trình hình thành hoặc tạo nên của hiện tượng địa lý như quá trình hình thành bão, mô tả sự chuyển động của các lục địa, quá trình hình thành núi. Những hình ảnh này rất bổ ích vì chúng rút ngắn thời gian liên quan đến quá trình khó có thể quan sát trong lúc chúng diễn ra. Đặc biệt là giúp cho học sinh nhanh chóng hiểu và giải thích được các hiện tượng địa lý mà các phương tiện trực quan khác khó có thể thực hiện được.

Ngoài ra việc sử dụng videoclip trong tiết dạy địa lý còn giúp cho học sinh có khả năng khám phá vấn đề, đánh giá các quan điểm của người khác về một vấn đề nào đó. Và có thể giúp cho học sinh có nhiều các góc nhìn với các nền văn hóa khác nhau trên thế giới. Tất cả những điều này nhằm giúp học sinh có một khả năng phát triển tư duy địa lý của mình bằng việc phát triển các cảm giác về địa điểm thông qua các videoclip mang nội dung địa lý. Tuy nhiên để có thể vận dụng giáo cụ trực quan này vào giảng dạy một cách có hiệu quả đòi hỏi cần phải có một số điều kiện như:

- Giáo viên cần phải biết thu nhập những băng hình, videoclip liên quan đến địa lý. Phải biết xây dựng và lựa chọn sao cho các videoclip phù hợp và đảm bảo chất lượng cao về nội dung, hình ảnh, âm thanh...

- Giáo viên cần phải có những hướng dẫn và gây hứng thú cho học sinh, mang đến cho học sinh một ý tưởng rõ ràng là họ cần phải làm gì khi xem các đoạn videodip.

- Có một môi trường chất lượng cao như có phòng tối, màn ảnh lớn...

- Phải phân bố thời gian, cấu trúc tiết dạy hợp lý để học sinh có khả năng trao đổi, thể hiện quan điểm cá nhân, xử lý thông tin và điều chỉnh nhận thức của bản thân.

III. KẾT LUẬN

Trên đây là những đánh giá bước đầu của chúng tôi về khả năng phát triển tư duy địa lý cho học sinh khi sử dụng videodip mang nội dung địa lý vào trong quá trình dạy và học địa lý ở trường phổ thông. Chúng tôi cho rằng triển vọng của việc ứng dụng phương tiện dạy học này là rất to lớn nhất là việc hình thành và phát triển tư duy địa lý cho học sinh. Và thông qua việc sử dụng phương tiện này đã góp phần tích cực vào đổi mới phương pháp dạy học địa lý ở các trường phổ thông hiện nay, một vấn đề đang còn nhiều bức xúc.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đặng Văn Đức – Nguyễn Thu Hằng. 2003. *Phương pháp dạy học địa lý theo hướng tích cực*. NXB. Đại học Sư phạm.
2. Tô Xuân Giáp. *Phương tiện dạy học*. NXB Giáo dục, 1977.
3. Nguyễn Trọng Phúc. 2001. *Phương tiện kỹ thuật trong dạy học địa lý*. NXB Đại học Quốc Gia Hà Nội.
4. David Lambert and David Balderstone. 2000. *Learning to teach geography in the secondary school*. Institute of Education, University of London.